

Համայնքների խոշորացումը և համայնքահեն զբոսաշրջային քաղաքականությունը. խնդիրներ, մարտահրավերներ, քաղաքականություններ

Մխիթար Գաբրիելյան, ազգագրագետ
+374-91-37-95-81, mkhitar2003@yahoo.com

Համառոտագիր

Հետազոտության նպատակը, ընտրանքը, մեթոդաբանությունը. վերջին տարիներին ՀՀ իշխանությունների համար կարևոր նշանակություն ունեն ոչ միայն արտաքին, այլ ներքին մարտահրավերները, որոնց լուծման արդյունավետությունից է կախված պետության ու հասարակության զարգացման հաջողությունը:

Արդյունավետ կառավարման, ներդաշնակ զարգացման նպատակ հետապնդող գործողությունների շարքում իշխանությունները կարևորում են վարչատարածքային բաժանման վերանայումը և համայնքների խոշորացումը: Հանրապետության մի քանի մարզում խոշորացման արդյունքում ստեղծվել է ավելի քան 5 տասնյակ բազմաբնակավայր համայնք: Գործընթացը ժամանակավորապես դադարեցվել է «Թավշյա հեղափոխություն»-ից հետո, սակայն առաջիկայում շարունակվելու է համայնքների մասնակցության կարևորման հարցադրումներով:

Հաջորդ կարևոր ուղղությունը զբոսաշրջության զարգացումն է: Այն գերակա է համարվում ինչպես նախորդ, այնպես էլ նոր իշխանությունների կողմից: ՀՀ Կառավարության 2019թ. ծրագիրը, մասնավորապես, նշում է, որ «*Ծառայությունների արտահանման ծավալում զգալի մաս են կազմում զբոսաշրջային ծառայությունները: Հայաստանում առկա է զբոսաշրջության զարգացման զգալի ներուժ և հեռանկար: Զբոսաշրջության զարգացումը բացառիկ հնարավորություն է փոքր և միջին բիզնեսի զարգացման համար: Այս առումով Կառավարության անելիքը հստակ է. զբոսաշրջիկների համար անհրաժեշտ է ապահովել ենթակառուցվածքներ և սպասարկման բարձր մակարդակ*»¹

Հետազոտության նպատակը այս երկու ոլորտների քաղաքականությունների ու փաստաթղթերի ուսումնասիրությունը չէ՝ հիմնախնդիրների բացահայտման համար: Այն հիմնված է նորությային մոտեցման վրա և նպատակ ունի ուսումնասիրել ոչ թե քաղաքականություններն ինքնին, այլ հետազոտության որակական մեթոդների կիրառմամբ ուսումնասիրել զբոսաշրջության և համայնքային զարգացման **համայնքահեն ու մարդակենտրոն քաղաքիչները, դրանց առկայությունը քաղաքականություններում, փաստաթղթերում ու կոնկրետ գործողություններում:**

¹ ՀՀ Կառավարության 2019թ. ծրագիր, Եր., փետրվար 2019, էջ 48. <http://www.gov.am/files/docs/3133.pdf>:

Ուսումնասիրվել է 4 խոշորացված համայնք. Վայք և Արենի (Վայոց ձորի մարզ) և Դիլիջան ու Կողբ (Տավուշի մարզ): Ընդհանուր առմամբ ուսումնասիրվել է **շուրջ 100 փաստաթուղթ՝** օրենքներ, կառավարության ծրագրեր, հայեցակարգեր, զարգացման փաստաթղթեր, համայնքների տարեկան աշխատանքային պլաններ, տեղական տնտեսական զարգացման պլաններ, զարգացման հնգամյա պլաններ, այլ փաստաթղթեր: Անցկացվել են փորձագիտական ու անհատական խորացված հարցազրույցներ:

Արդյունքներ, առաջարկություններ, հասցեատերեր

Հետազոտությունը հնարավորություն է տվել բացահայտել խնդիրներ մի քանի մակարդակում.

Հիմնախնդիր 1.

Օրենքների, հայեցակարգերի, այլ փաստաթղթերի («Զբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» ՀՀ օրենք, «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենք, «Զբոսաշրջության զարգացման հայեցակարգ», այլ փաստաթղթեր) որոշ դրույթների վերանայման անհրաժեշտություն:

• «Զբոսաշրջության և զբոսաշրջային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքում, մասնավորապես, 2018թ. կատարված փոփոխություններում Զբոսաշրջության կոմիտեի լիազորությունների թվում կան այնպիսիք (հետազոտություններ, ուսումնասիրություններ, Միջազգային ծրագրերի նկատմամբ վերահսկողություն, իրագործման և համակարգման գործառույթների գույակցում, այլ), որոնք պետք է վերապատվիրակվեն կամ փոխվեն:

• ՀՀ-ում կարիք կա «Զբոսաշրջության զարգացման» նոր հայեցակարգի կամ գործող պետք է ենթարկվի արմատական փոփոխությունների:

Լուծումներ՝

- ✓ նախաձեռնել օրենսդրական փոփոխություններ՝ Զբոսաշրջության կոմիտեի գործառույթների, իրավունքների ու պարտականությունների հստակեցման, որոշ գործառույթների վերապատվիրակման նպատակով:
- ✓ **Իրականացնողներ՝** Զբոսաշրջության կոմիտե, Տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարություն, Ազգային ժողով, ՀԿ սեկտոր:

Հիմնախնդիր 2.

• «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի՝ 2019թ. սեպտեմբերից ուժի մեջ մտնող հոդվածը սահմանում է համայնքի ղեկավարի լիազորությունները զբոսաշրջության զարգացման բնագավառում: Փորձագիտական հարցումներն ու անհատական խորացված հարցազրույցները, այդ

Թվում՝ խոշորացված համայնքների աշխատակազմերի քարտուղարների հետ, ցույց տվեցին, որ առկա են խնդիրներ այդ լիազորությունների իրականացման առումով:

- Լուրջ մտահոգություններ կան համայնքային զբոսաշրջային ռեսուրսների գրանցամատյանի վարման, ինչպես նաև զբոսաշրջության վարչական ռեգիստրի հետ կապված:
- Հետազոտության ավարտի դրությամբ (2019թ.ապրիլ) դեռևս ապահովված չէր անհրաժեշտ փաստաթղթային, մեթոդական ու խորհրդատվական բազան:
- Որոշ համայնքներում առկա է մարդկային ռեսուրսի խնդիր:

Լուծումներ՝

- ✓ Հնարավորինս արագ ապահովել «Տեղական ինքնակառավարման մասին» օրենքի փոփոխություններով նախատեսված՝ համայնքի ղեկավարի զբոսաշրջության ոլորտում լիազորությունների ապահովման մեթոդաբանական, փաստաթղթային բազան
- ✓ **Իրականացնողներ՝** Տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն, Ազգային վիճակագրական ծառայություն, Տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարություն, *Զբոսաշրջության կոմիտե, մարզպետարաններ, համայնքապետարաններ, տեղական ու միջազգային կազմակերպություններ:*
- ✓ Լիազորությունների կատարման համար նախաձեռնել վերապատրաստումներ համայնքների՝ զբոսաշրջային ոլորտի պատասխանատուների համար
- ✓ **Իրականացնողներ՝** Տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն, Ազգային վիճակագրական ծառայություն, *Զբոսաշրջության կոմիտե, մարզպետարաններ, տեղական ու միջազգային կազմակերպություններ:*

Հիմնախնդիր 3.

Միասնականացված մեթոդաբանությամբ համայնքային ներուժի, այդ թվում՝ զբոսաշրջային ներուժի քարտեզագրում, հանրայնացում, համայնքի զարգացման խնդիրներին ծառայելու:

- Համայնքային փաստաթղթերում, չնայած զբոսաշրջության զարգացման դրույթների ներառմանը, խնդիր է մի կողմից՝ միասնական մեթոդաբանության բացակայությունը, մյուս կողմից՝ ձևակերպումների ընդհանուր լինելը. դրանք չեն կոնկրետացվում ու հստակեցվում մասնակցայության, համայնքահենության ու մարդակենտրոնության տեսանկյունից:
 - Խոշորացված, բազմաբնակավայր համայնքներում բավարար չափով չեն ներկայացվում կոնկրետ բնակավայրի հնարավորությունները:
 - Բավարար չեն մանրամասնվում թիրախային ցուցանիշները, չի ներկայացվում, թե կոնկրետ ինչպես, ինչ գործիքների օգնությամբ ու մեթոդաբանությամբ դրանք չափվելու ցուցանիշները:
 - Բավարար չափով չեն ներկայացվում ներհամայնքային, միջբնակավայրային համագործակցության մեխանիզմները, իսկ եթե դրանք չկան, դրանց ձևավորման սկզբունքները:

Բաց Հասարակության Հիմնադրամներ - Հայաստան

- Համայնքային ծրագրերում հստակ չեն մասնակցայնության մեխանիզմները. ովքեր են մասնակցում զբոսաշրջային ծրագրերի կազմմանը, ինչպես են որոշվում առաջնահերթությունները, ծրագրերի ընդունումից հետո ինչպիսին է ընթացիկ քննարկումների համակարգը:

Լուծումներ՝

- ✓ Համայնքների խոշորացման գործընթացը շարունակելու դեպքում հանրային քննարկումների առարկա դարձնել համայնքահեն, մարդակենտրոն բաղադրիչը, ինչպես նաև զբոսաշրջային զարգացման ներուժը այդ բաղադրիչների հետ զուգորդելու մեխանիզմները
- ✓ **Իրականացնողներ՝** *Տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն, Զբոսաշրջության կոմիտե, մարզպետարաններ, համայնքապետարաններ, տեղական ու միջազգային կազմակերպություններ, քաղաքացիական ակտիվ խմբեր, տեղական նախաձեռնություններ:*
- ✓ Մշակել համայնքի մարդկային, պատմամշակութային ներուժի ու այլ ռեսուրսների գրանցամատյանի վարման հստակ մեթոդաբանություն, ուղեցույցներ, հրատարակել ուսումնական ձեռնարկներ: Սա հնարավորություն կտա ակտիվացնել նաև մասնակցայնության ու քննարկումների ակտիվությունը արդեն համայնքների մակարդակում:
- ✓ **Իրականացնողներ՝** *ակադեմիական հանրություն, Տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն, Զբոսաշրջության կոմիտե, տեղական ու միջազգային կազմակերպություններ, քաղաքացիական ակտիվ խմբեր, տեղական նախաձեռնություններ:*

Ընդհանրացված առաջարկությունը հանգում է նրան, որ փորձագիտական, ակադեմիական շրջանակների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պետական կառավարման մարմինների ներկայացուցիչների, այլ շահագրգիռ անհատների ու կառույցների մասնակցությամբ պետք է մշակել ու շրջանառության մեջ դնել համայնքահեն, մարդակենտրոն զարգացման մոտեցումներն ու սկզբունքները կարևորող համայնքային զարգացման հայեցակարգ, որը պարտադիր հաշվի կառնի խոշորացված համայնքի յուրաքանչյուր բնակավայրի ներուժը և զուգակցվելով զբոսաշրջային ներուժի իրական գնահատման ու քարտեզագրման մեխանիզմների հետ, կապահովի համայնքների, այդ թվում՝ խոշորացված համայնքների ներդաշնակ ու համաչափ զարգացումը: